(1)

द्दा४ ब्रह्मचारि

मिता
१

श्रीगणेशाय नमः ॥ गृहस्थाश्रमिणां नित्यनैमित्तिका धर्मा उक्ताः॥ अभिषेकादिगुणयुक्तस्य गृहस्थविशेषस्य गुणधर्मश्च दर्शि
ता॥ अधुनानदधिकारसंकोचहेतुभूताशौचप्रतिपादनेन तेषामेव बाधः प्रतिपाद्यते। आशौचशब्देन च कालज्ञानाद्यपनोद्यपिंडोदकदा
नादिपर्युदासस्य निमित्तभूतः पुरुषगतः कश्चनातिशयः कथ्यते। न पुनः कर्मानधिकारमात्रं। अशुद्धा बांधवाः
सर्वे इत्यादावशुद्धशब्दाभिधानात्। अशुद्धशब्दस्य च द्व्यवहारेणाहिताग्निदीक्षितादावनधिकारमात्रेप्र
योगाभावात्। दृष्टव्यवहारस्योत्पत्तिनिर्बंधनत्वाच्च शब्दार्थावगतेः। किं वा यद्याशौचविनाशनादिनिषेधद
र्शनात्तद्योग्यत्वमाशौचशब्दाभिधेयं कल्प्यते। न तूदकदानादिविधिदर्शनात्तद्योग्यत्वमप्यभिधे
यं स्यात्तत्रानेकार्थत्वकल्पनादोषप्रसंगः इत्युपेक्षणीयोऽयं पक्षः तत्राशौचिभिः सापिंडादौ यत्नःकर्तव्यं तत्राव
दाह। ऊनद्विवर्षं निखनेन्न कुर्यादुदकं ततः॥ अश्मशानादनुव्रज्य इतरो ज्ञातिभिर्मृतः॥ यमसूक्तं तथा गाथां जप
द्भिर्लौकिकाग्निना। संदग्धव्य उपेतश्चेदाहिताग्न्यावृतार्थवत्॥ ऊने परिपूर्णद्विवर्षे यस्यासौ ऊनद्विवर्षः॥ तं प्रेतं निखनेत् भूमौ श्व

शौच द्दा४
राम
१

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(1A)

टं कृत्वा निदध्यात्पुनर्दहेदित्यर्थः ॥ न चस्रकृत्स्वमिंचंत्सुदकमित्यादिभिः प्रेतोद्देशेन विहितमुदकदानाद्यौर्ध्वदेहिकं
कुर्यात् ॥ अयं वा गंधमाल्यानुलेपनादिभिरलंकृत्य [illegible]भूमौ श्मशानादन्यत्रास्थिनिचयरहितायां बहिर्ग्राम
त्रिखननीयः ॥ यथाह मनुः ॥ ऊनद्विवार्षिकं प्रेतं नि[illegible]बहिः अलंकृत्य शुचौ भूमावस्थिसंचयनादृते ॥ ना
स्य कार्योऽग्निसंस्कारो नापि कार्योदकक्रिया ॥ [illegible]ष्ठवत्त्यक्त्वा क्षिपेयुस्त्र्यहमेव तु इति ॥ अरण्ये काष्ठव
त्त्यक्त्वेत्यस्यायमर्थः ॥ यथारण्ये काष्ठं त्यक्त्वोदा[illegible]द्विवर्षे भवंति तथो न द्विवर्षमपि त्यक्त्वा तां भूमौ प
रित्यज्य तद्विषयेऽश्राद्धाद्यौर्ध्वदेहिकेषु दाने भ[illegible]आचारादिशाम श्राद्धाद्यभावोऽनेन दर्श्यते न सूच्यते ॥
शावं च द्वैतेनाप्यत्र यमगाथाः पठद्भिर्निधातव्यं ॥ ऊनद्विवार्षिकं प्रेतं घृताक्तं निखनेद्बहिः ॥ यमगाथां गायमानो
यमसूक्तमनुस्मरन् इति यमस्मरणात् ॥ ततस्तस्मादूनद्विवर्षादितरः परिपूर्णद्विवर्षीयो प्रेतो सोऽग्निश्मशानं ॥

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(2)

ते ३

मि·प्रा· श्मशानपर्यंतं ज्ञातिभिः सपिंडैः समानोदकैश्चान्येष्वपरसमैरेरनुव्रज्यो गंतव्यौ ऽस्मादेव वचनात् नहि वर्षानुगमनमनि
२ यतमिति गम्यते। अनुव्रज्यपक्षेपि वा समित्यादि यमसूत्रं यमदैवत्याश्चगाथा जपादि लौकिकेनासंस्कृतेनाग्निना
दग्धव्यो पादिज्ञानारणिनीज्ञा। तत्सद्भावेऽनुत मिश[illegible]श्मानैलौकिकेन तस्याग्निसंपाद्य कार्यमात्रार्थत्वेनोत्प
न्नैः। लौकिकाग्निश्चचांडालाग्न्यादिव्यतिरिक्तो ग्रा[illegible]ग्निर्मेध्याग्निः सूतिकाग्निश्चकर्हिंचित। पतिताग्निश्चि
ताग्निश्चनशिष्टग्रहणोचिता इति देवलस्मरणात्। लौ[illegible]वविशेषो दर्शितः। तूष्णीमेवोदकं कुर्यात्तूष्णीं संस्कारमे राम
वच। सर्वेषां कृतचूडानां अन्यत्रापीच्छयाहयमिति। [illegible]। चौलकर्मानंतरकाले नियमेनाग्न्युदकदानं कार्यं। २
अन्यत्रापिनामकरणात् ऊर्ध्वमकृतचूडेपि इच्छया प्रेतास्य दयकामनया हयमग्न्युदकदानात्मकं तूष्णीं कार्यं न नियु
मेनेति विकल्पः। मनुनाप्यत्र विशेषो दर्शितः। नात्रिवर्षस्य कर्तव्या बांधवैरुदकक्रिया। जातदंतस्य वा कुर्युर्नाम्नि

(2A)

स्या१

वापिकृतेसति। इत्युदकग्रहणंसाहचर्यादग्निसंस्काराणामुपलक्षणं। नात्रिवर्षस्येतिवचनात्कुलधर्मापेक्षयाचूडोत्क
र्षेपिवर्षत्रयादूर्ध्वमग्न्युदकदाननियमोवगम्यते। लौगाक्षिवचनाद्वर्षत्रयात्प्रागपिकृतचूडस्यतयोर्नियमइतिवि
वेचनीयं। उपेतस्येतरपक्षोपनीतस्य [illegible] हिताग्नेर्गृ [illegible] क्रिययाचगृह्यादिशासिद्ध्यालौकिकाग्निनेवदग्धे
व्यः। अथचेत्प्रयोजनवत्। अयमर्थः। यस्यपत्न्यादिभेदे [illegible] रूपंप्रयोजनंसंभवतिभूमिजोषणप्रोक्षणादेःतद्दपा
दियं। यस्तुनलुप्तप्रयोजनंपात्रप्रयोजनादितन्निवर्तते। [illegible] लौकिकाग्निविधानेनोपनीतस्यानाहिताग्नेःस्वगृह्या
ग्निनादाहविधानेनवाप्रहृतप्रयोजनत्वाद्दाहवर्ती [illegible] निर्हृत्रिरिति। अभ्यंतरविधानंवरहृदयाज्ञवल्क्योनोनं
आहिताग्निर्यथान्यायंदग्धव्यस्त्रिभिरग्निभिः। अनाहिताग्निरेकेनलौकिकेनापरोजनइति। नचशूद्रेणश्मशानं
प्रत्यग्निकाष्ठादिनयनंकार्यं। यस्मान्नयतिशूद्रोग्निंतृणंकाष्ठंहवींषिच। प्रेतत्वंहिसदातस्यसचाधर्मेणलिप्यते।

मि॰श्रा इति यमस्मरणात्। तथा दाहश्च स्नपनाद्यनंतरं कर्त्तव्यः। प्रेतं दहेच्छुभैर्गंधैः स्नापितं स्रग्विभूषितमिति वचनात्। प्र
३ चेतसाप्युक्तं। स्नानं प्रेतस्य पुत्राद्यैर्विमलाद्यैः प्रजनं तथा। न मे देहं दहेन्नैव किंचिद्देयं परित्यजेदिति। किंचिद्देयमि
ति शववस्त्रैकदेशं श्मशानवासिभ्यो देयं परित्यजे[illegible]दित्यर्थः। तथा प्रेतनिर्हरणेपि मनुना विशेषो दर्शितः। नवि
प्रं स्वेषु तिष्ठत्सु मृतं शूद्रेण हारयेत्। अस्वर्ग्या ह्याहु[illegible]स्याच्छूद्रसंस्पर्शदूषिता। अत्र स्वेषु तिष्ठत्स्वित्यविव
क्षितं अस्वर्ग्यत्वादिदोषश्रवणात्। दक्षिणेन मृतं शूद्रं पुरद्वारेण निर्हरेत्। पश्चिमोत्तरपूर्वैस्तु यथासंख्यं द्वि
जान्मय इति च। तथा हारीतोपि। नग्ना माभिस्संस्पृ[illegible]दग्धुरिति। यदा तु प्रोषितमरणे शरीरं न लभ्यते तदास्थि राम
भिः प्रतिकृतिं कृत्वा तेषामप्यलाभे पर्णशरैः शौनकोक्तश्लोकादिमार्गेण प्रतिकृतिं कृत्वा संस्कारः कार्यः। आ ३
श्रोतं वा त्र्यहं शावाहादिकमेव आहिताग्निश्चेत्सर्वसन्निधेयेन पुनः संस्कारं कृत्वा शावंवच्छौचमिति वशिष्ठस्मरणा

ता॥ अनाहिताग्नेस्त्रिरात्रं शुचिपिष्टैर्जलसंमिश्रैर्दग्धव्यः स्वतथाग्निना॥ असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहेत्युक्त्वा सबांधवैः। एवं पक्षि
णीरं दग्ध्वा त्रिरात्रमशुचिर्भवेदिति वचनात्॥ ततश्चायमर्थो॥ नामकरणादर्वाग्निखननमेव न चोदकदानादि तत ऊर्ध्वं यावद्वि
वर्षं वैकल्पिकमप्युदकदानं ततः परं यावदुपनयनं त[illegible]मप्युदकदानं नियतं। वर्षत्रयात्प्रागपि कृतचूडस्य उपनयना
दूर्ध्वं पुनराहिताग्न्यावृत्ता दाहं कृत्वा सर्वमौर्ध्वदैहिकं का[illegible]शेषः॥ उपनीतस्य लौकिकाग्निना दाहः कार्यो नाहिता
ग्नेर्गृह्याग्निना दाहो यथासंभवं पात्रयोजनं च कार्यं स[illegible]रं किं कर्तव्यमित्यत आह। सप्तमाद्दशमाद्वापि ज्ञातयोऽभ्युपयं
ति तत्पयः॥ अपनः शोशुचदघमनेन पितृदिङ्मुखाः। सप्तमं [illegible]र्वाग्दशमादिवसाद्वा ज्ञातयः समानगोत्राः सपिंडाः समा
नोदकाश्च। अपनः शोशुचदघमित्यनेन मंत्रेण दक्षिणा[illegible]मुखास्त्वपोऽभ्युपयंति। अभ्युपगमेन तत्सयोजनभूतोदकदा
नादिविशिष्टमभ्युपगमनं लक्ष्यते। एवं मातामहाचार्ये इत्यनंतरमप्युदकदानस्यातिदेशदर्शनात्॥ एतच्चाप्युम्माप्रतिथि

(5)

मि·अ· शुक्लार्य्यंश्चथमत्तृतीयपंचमसप्तमनवमेषूदकक्रियेतिगौतमस्मरणात्॥ एतच्चदशाहानंतरंकार्य्यं॥ शरीरमग्नौसंयोज्या
४ नवेक्ष्यमाणाश्चयोभ्युपयंतीतिशातातपस्मरणात्॥ तथाप्रचेतसाप्यत्रविशेषोदर्शितः प्रेतस्यबांधवायथा रुद्रमुदक
मवतीर्य्यानोद्वर्षयेयुरुदकांतेप्रसिंचेयुरपसव्य[illegible]म्बोदक्षिणाभिमुखाब्राह्मणस्योदङ्मुखाःप्राङ्मुखा उ.२
रमप श्चराजन्यवैश्ययोरिति॥ स्मृत्यंतरेचयावत्याशौचदिन[illegible]दकदानस्याहत्तिरुक्ता॥ यथाहविष्णुः॥ यावदाशौचं
तावत्प्रेतस्योदकंपिंडंचदद्युरिति॥ तथाप्रचेतसाप्युक्तं[illegible]दिनेऽञ्जलीन्शतान्यद्यात्प्रेतकारणात्॥ नावहिद्भिश्च
कर्तव्यायावत्पिंडःसमाप्यतइतिप्रतिदिनमंजली[illegible]त्यायावद्दशमःपिंडःसमाप्यतइत्यर्थः॥ यद्यप्यनयो राम
र्गुरुलघुकल्पयोरन्यतरानुष्ठानेनापिशास्त्रार्थसिद्धिस्तथापिवहुक्लेशावहत्वेनगुरुतरकल्पेश्रद्धत्वमुपपन्नेःप्रेत ४
स्योपकारातिशयोभविष्यतीतिकल्पनीयमन्यथागुरुतरकल्पानुष्ठानस्यानर्थक्यप्रसंगात्॥ वशिष्ठेनापिविशेषोभि

पादस्य?

(5A)

हितः सव्योत्तराभ्यां पाणिभ्यामुदकं कुर्वीरन्निति । वस्यगाणां सकृत्प्रसेकं नामगोत्रादिगुणविशिष्टस्योदकदानस्यास
मानगोत्रेषु मातामहादिषु निर्देशमाह एवं मातामहाचार्यप्रेतानामुदकक्रियां कामोदकं सखिप्रत्तास्वस्रीयश्वशुर
र्त्विजां । यथा स्वगोत्रसपिंडानां प्रेतानामुदकं दीयते । तथा मातामहाचार्याणां च प्रेतानां नित्यमुदकक्रिया कार्या ।
सखा मित्रं । प्रत्ता परिणीता दुहिता भगिन्यादयः । स्वस्रीयो भागिनेयः श्वशुरः प्रसिद्धः । ऋत्विजो याजकाः । एषां सख्यादी
नां प्रेतानां कामोदकं कार्यं कामः इच्छा काम्यं नोदकदानं कामोदकं प्रेताभ्युदयकामनायां सत्यामुदकं देयमस
त्यां न देयमित्यकरणे प्रत्यवायो नास्तीत्यर्थः । उदकदा[illegible] विधिमाह । सकृत्प्रसिंचेदुदकं नामगोत्रेण वाग्यताः ।
तद्योदकदानमित्थं कार्यं सपिंडाः समानोदकाश्च [illegible] प्रेतस्य नामगोत्रे उच्चार्य प्रकंमुखे गोत्रहस्त प्यान्वि
ति सकृदेवोदकं प्रसिंचेयुः ब्रुवीत्रिः प्रसेकं कुर्युः प्रेतहस्तप्यान्वितिप्रेतन स्मरणात् ॥ प्रतिदिनमंजलिवृद्धिस्तु प्रतिपादितैव

नामगोत्रे

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

तथाप्रमपिविशेषस्तेनैवोक्तः॥ नदीकूलं ततो गत्वा शौचं कृत्वा यथार्थवत्। वस्त्रं संशोधयेदादौ ततः स्नानं समाचरेत्। सचैल
स्तु ततः स्नात्वा शुचिः प्रयतमानसः। पाषाणे तत आदाय विप्रे दद्याद्दशांजलीन्। द्वादश क्षत्रिये दद्यात् वैश्ये पंचदश स्मृ
ताः। त्रिंशच्छूद्राय दातव्यास्ततः संप्रविशेद्गृहं। ततः स्नानं पुनः कार्यं गृहशौचं च कारयेदिति। सपिंडानां मध्ये केषांचि
दुदकदानप्रतिषेधमाह। न ब्रह्मचारिणः कुर्युरुदकं पतितास्तथा। व्रातित्वे सत्यपि ब्रह्मचारिणः समावर्तनपर्यंतं पति
तास्त्वप्रच्युतद्विजातिकर्माधिकारा उदकादिदानं न कुर्युः। ब्रह्मचर्यान्तरकालं पूर्वं वृत्तानां सपिंडादीनामुदकदा
नमाशौचं च कुर्यादेव। यथाह मनुः। आदिष्टी नोदकं कुर्यादाव्रतस्य समापनात्। समाप्ते तूदकं कृत्वा त्रिरात्रम
शुचिर्भवेत्॥ आदिष्टी ब्रह्मचार्यस्य पोशानकर्म कुरु मा दिवा सुषुप्था इत्यादिना देशयोगाद्ब्रह्मचा पृच्छ्यते एतद्वि
पित्रादिव्यतिरेकेणेति वक्ष्यति। आचार्यपित्रुपाध्यायान्नित्यत्रा। आचार्यः पुनरेवं मन्यते। आदिष्टीति प्रक्रान्त प्रायश्चि
या

(SA)

त्तः कथ्यते तस्यैवाप्युदकदानादिनिषेधः प्रायश्चित्तरूपव्रतमसमाप्य तत्र कालमुदकदानाशौचविधि
रिति। तथा क्लीबादीनां चोदकदानाद्यपि निषिद्धं क्लीबाद्या नोदकं कुर्युस्तेना व्रात्या विधर्मिणः। गर्भभ
र्तृद्रुहश्चैव सुराप्यश्चैव योषितः इति ब्रह्मपुराणस्मरणात्॥ एवमुदकदाने कर्तृविशेषे प्रतिषेधमुक्त्वा
संप्रदानविशेषे प्रतिषेधमाह। पाषंडमनाश्रिताः स्तेना भर्तृघ्न्यः कामगादिकाः। सुराप्य आत्मत्यागि
न्यो नाशौचोदकभाजनाः। नरशिरःकपालादि[illegible]बाह्यलिंगधारणं पाषंडं तद्येषां ते पाषंडिनः अना
श्रिता अधिकारे सत्यप्यकृताश्रमविशेषपरि[illegible]ताः सुवर्णाद्युत्तमद्रव्यहारिणः। भर्तृघ्न्यः पतिघाति
न्यः कामगाः कुलटाः आदिग्रहणात्स्वगर्भब्राह्मणघातिन्यो गृह्यन्ते सुराप्यो यासां या सुरा प्रतिषिद्धा त
त्पानरताः आत्मत्यागिन्यः विषाद्युद्बंधनाद्यैरात्मानं घ्नंति एते पाषंड्यादयस्त्रिरात्रं दशरात्रं चेति व

(6)

ह्यमाणस्याशौचस्योदकदानायौर्द्ध्वदैहिकस्य च भाजनता न भवेतिभाजयंतीतिभाजनाःसपिंडी
दीनामाशौचादिनिमित्तभूता न भवंत्यात्मघातिनस्मरणोसपिंडैरुदकदानादिनकार्यमित्येतत्प्रतिपादन
परंवचनं।अत्र च सुरापइत्यादिषुलिंगमविवक्षितंउपादेयगतत्वात्।एतच्च बुद्धिपूर्वविषयंयथाहगौ
तमः।प्रायोनाशककशस्त्राग्निविषोदकोद्बंधनप्रपतनैश्चेच्छतामिति।प्रायोमहाप्रस्थानं।अनाशकम
नशनं।गिरिशिखराद्धःपातःप्रपतनं।अत्र चेच्छतामितिविशेषणोपादानात्प्रमादकृतेदोषोनास्तीत्य
वगंतव्यं।अथ कश्चित्प्रमादेनम्रियेताग्न्युदकादिभिस्तस्याशौचंविधातव्यंकर्तव्याचोदकक्रियेत्यंगि
रसस्मरणात्।तथा मृतस्तु विशेषाद्प्याशौचादिनिषेधः।चंडालादुदकात्सर्पाद्ब्राह्मणाद्वैद्युतादपि।
दंष्ट्रिभ्यश्च पशुभ्यश्च मरणं पापकर्मिणां।उदकंपिंडदानं च प्रेतेभ्यो यत्प्रदीयते।नोपतिष्ठतितत्सर्वमंतरिक्षे

त्प्रदी।

राम
८

(6A)

।विनश्यतीति। एतदपीच्छापूर्वहननविषयं। गोतमवचनेनेच्छापूर्वकमेवोदके न हतस्याशौचादिनिषेधस्यो
क्तत्वात्। अत्रापि चंडालादुदकात्सर्पादिति तत्साहचर्याद्दर्शनाद्बुद्धिपूर्वविषयत्वनिश्चयः। अतो दंष्ट्रादि
नाचंडालादीन्हंतुं गतो यस्तैर्मारितस्तस्यायं। सर्वत एवात्मानं गोपायेदिति विध्यतिक्रमनिमित्तः पिंड
दानादिनिषेधः एवं दुष्टदंष्ट्र्यादिग्रहणार्थमा[illegible]नदयीन्हंतुं गतो मरणेऽयं निषेध इत्यनुसंधेयं। अ
यं वाशौचप्रतिषेधो दशाहादिकालावच्छिन्नस्य[illegible]गोन्नृपहतानामन्वहं चात्मघातिनामिति। सद्यः
शौचस्य वक्ष्यमाणत्वात्। तथा दाहादिकमप्येषां न कार्यं। नाशौचं नोदकं नाश्रु न दाहाद्यंतकर्म च। ब्रह्म
दंडहतानां च न कुर्यात्कटधारणमिति यमस्मरणात्। ब्रह्मदंडहता ब्राह्मणदंडहताः। प्रेतवहनसाधनं ख
ट्वादिकटशब्देनोच्यते। न चाहिताग्निमग्निभिर्दहंति यत्तु पाचे श्लोक्येन तु निविहिताग्नियत्तपाताद्दिशांतिपति

(७)

मि.प्रा. लोपप्रसंगात्क्ष्यंस्मार्तोदाहादिनिषेधोविप्रादिहताहिताग्निविषयं नाङ्कुदतीत्याशंकनीयंयतश्चांडाला
दिहताहिताग्निसंबंधिनामग्नियज्ञपात्राणांस्मृत्यंतरेप्रतिपत्त्यंतरंविधीयते वैतानशस्त्रिपेदप्सु आवसथ्या
वनुष्यथे। पात्राणि नुदहेद्योयजमानेस्त्वथामृत इ[illegible]नाग्नेः शरीरस्याप्रतिपत्त्यंतरमुक्तं आत्मनस्याग्नि
नां नाग्निपतितमातानांतथाक्रिया। तेषामपि अथ[illegible]येसंस्थापनंहितमितिस्मरणात्। तस्माद्विशे
षेणसर्वेषां दहनादिनिषेधः॥ अतःस्नेहादिना[illegible]तिक्रमेप्रायश्चित्तंकर्तव्यं। कृत्वाग्निमुदकंस्नानंस्प
र्शनंवहनंकथा। रज्जुछेदाश्रुपातंवतमकृच्छ्रे[illegible]लीतिस्मरणात् एतच्चप्रत्येकंबुद्धिपूर्वकेवेदितव्यं अ
बुद्धिपूर्वकरणेतुएषामन्यतमं प्रेतंयोवहेतदहेत्वा। कटोदकक्रियांकृत्वाकृच्छ्रंसांतपनंचरेदितिसंव
र्तोक्तंद्रष्टव्यं। यत्तुमनुः। न च वंकेवलं स्पृष्ट्वा श्रुवापातितंयदि। पूर्वोक्तानामकारीवेदेकरात्रमभोजनमि

राम
९

तिस्पर्शाश्रुपातयोरुपवासश्चक्तो सौरुकृच्छ्रेष्ठ शाक्तस्य तथावेधनच्छेदनेदहनेवामासंभैक्ष्याहारश्चिषवतां
चेतिसुमंतुनाभैक्ष्याशित्वमुक्तं तदप्यशक्तस्यैवएवमन्यान्यपितद्विषयाणि स्मृतिवाक्यानिव्यवस्था
पनीयानि। अपंचदाहादिप्रतिषेधोऽनुष्ठानास[illegible]विधानश्रुत्यादिव्यतिरिक्तविषयत्वेषामप्युक्ता
दर्शनात्॥ वृद्धःशौचस्मृतेर्लुप्तःप्रत्याख्यात[illegible]यः। आत्मानंघातयेद्यस्तु भृग्वग्न्यनशनांबुभिः।
तस्यात्रिरात्रमाशौचंद्वितीयेत्वस्थिसंचयः। तृतीये[illegible]कंकृत्वाचतुर्थेश्राद्धमाचरेदितिस्मरणात्। एवंचे
नयेनोपाधिनात्महननंशास्त्रतोऽभ्यनुज्ञायतेतेन[illegible]मार्गेणात्महननेप्रायश्चित्तादौईदृहिकेषुनिषिद्धे
बुद्धिपूर्वकत्वेप्योकार्यमित्यपेक्षायांहड्डयाहवलत्कच्छागलेपाभ्यामुक्तं। नारायणवलिःकार्योलोका
गर्हाभयान्नरैः। तथातेषांभवेच्छौचनान्यथेत्यब्रवीद्यमः। तस्मात्तेभ्योपिदातव्यमन्नमेवंसदक्षिणमिति।

व्यासेनाप्युक्तं। नारायणं समुद्दिश्य शिवं वा यत्क्रियते। तस्य शुद्धिकरं कर्म तद्भवेन्नैतदन्यथेति। एवं नारायणब
लिः प्रेतस्य शुध्यापादनद्वारेण श्राद्धादिसंप्रदानत्वयोग्यतां जनयतीत्यौर्ध्वदेहिकमपि कार्यमेवात्र। अत एव
षड्विंशन्मतेप्यौर्ध्वदेहिकस्याभ्यनुज्ञा दृश्यते। गोब्राह्मणहतानां पतितानां तथैव च। ऊर्ध्वं संवत्सरात्कुर्यात्स
र्वमेवौर्ध्वदेहिकमिति॥ एवं संवत्सरादूर्ध्वमेव नारायणबलिं कृत्वौर्ध्वदेहिकं कार्यं। नारायणबलिश्चेत्थं क
र्तव्यः। कस्यांचिच्छुक्लैकादश्यां विष्णुं वैवस्वतं च यमं [illegible]दभ्यर्च्य तत्समीपे मधुघृतप्लुतांस्तिलमिश्रान्दश पिं
डान्विष्णुरूपेण प्रेतमनुस्मरन्स्वेतन्नामगोत्रे च वार्य[illegible]णाये प्रदर्भेषु दक्षिणाभिमुखो दत्त्वा गंधादिभिरभ्यर्च्य
पिंडप्रवाहणांतं कृत्वा नद्यां प्रक्षिपेत्। पश्चादिभ्यो दद्यात्। तस्यामेव रात्र्यामयुग्मान्ब्राह्मणानामंत्र्योपोषितः
श्वोभूते मध्याह्ने विष्णोराधनं कृत्वैकोद्दिष्टविधिना ब्राह्मणपादप्रक्षालनादितृप्तिप्रश्नांतं कृत्वा पिंड पितृ

(8A)

यत्नाहृतो ह्लेख नाद्य वने जनां तेन त्वं लीकृत्वा विष्वक्स्मणे शिवाय यमाय स्वपरिवारसहिताय वस्तुरः । पिंडाहृत्वा

नामगोत्रसहितं प्रेतं संस्मृत्य विष्णोर्नामसंकीर्त्य पंचमं पिंडं दद्यात् ततो विप्रान्भोजयित्वा ताद्दक्षिणाभिः संतोषयित्वा

तन्मध्ये चैकं गुणवन्तं प्रेतबुध्या संस्मरन् गोभूहि[illegible]भिरतिशयेन संतोष्य ततः पवित्रपाणिभिर्विप्रैः त्रि

तायतिलादिसहितमुदकं दापयित्वा स्वजनैः सा[illegible]र्पितेनत्वयं विशेषः संवत्सरं यावत्स्वरागोक्तविधि

नायं वस्यो नागसूत्रं विधाय पूर्णे संवत्सरे नारा[illegible]ने कृत्वा सोवर्णनागं दद्यात् । गां वत्सप्रदानं ततः सर्व

पो हृदेहि कं कुर्यात् नारायणबलि स्वत्रपंचवेल[illegible]नं । यथा ॥ एकादशीं समासाद्य शुक्लपक्षस्य वै तिथिं ।

विष्णुं समर्चयेद्देवं यमं वैवस्वतं तथा ॥ दशपिंडान्घृताभ्यक्तान्दर्भेषु मधुसंयुतान् । तिलमिश्रान्प्रदद्यात्तु संपुतो

दक्षिणामुखः ॥ विष्णुं ब्रह्मो समासाद्य नद्यंभसि ततः क्षिपेत् । नामगोत्रग्रहं तत्र पुष्पैरभ्यर्च्य ते तथा । धूपदीपवरदा

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(9)

मि॰ नंवमत्स्यंभोऽत्यंतथापरे। निमंत्रयेतविप्रान्वै पंचसप्तनवापि वा। विद्यातपःसमृद्धान्वै कुलोत्पन्नान्समाहितान्॥ श्व
९ परेहनि संप्राप्ते मध्याह्ने समुपोषितः। विप्रो रम्यं ततः कृत्वा विप्रांस्तानुपवेशयेत्॥ उदङ्मुखान्यथाऽपेष्टं वि
त्वद्रूपमनुस्मरेत्। मनो निवेश्य विप्रे वै सर्वकार्य[illegible]तेषु यत्नतः। आवाहनादि यत्प्रोक्तं देवपूर्वं महाचरेत्। त्व
माद्वत्वा ततो विप्रान्नद्भिः शुद्धा यथाविधि [illegible] व्यंजनैर्नैवातिलादिसहितेन वा। पंचपिंडास्त्वदद्या
द्वै देवरूपमनुस्मरन्॥ प्रथमं विप्रवेदद्याद्[illegible] वापच। यमायसानुज। रापचतुर्थं पिंडमस्त्वजेन। पू राम
र्वं संकीर्त्य मनसा गोत्रपूर्वं मनःपरं। विप्रोनामग्[illegible] त्रपूर्वं वा क्षिपेत्। विप्रानाचम्य विधिवद्दक्षिणाभिः ९
समर्चयेत्। एकं रुद्रं तमं विप्रं हिरण्येन समर्चयेत्। गंधावस्त्रेण भूम्यां वै प्रेतं तं मनसा स्मरन्। ततस्तिलांभो विप्रा
मुहस्ते दर्भसमन्वितैः। क्षिपेत्सगोत्रपूर्वं तु नाम वृद्धो निवेश्य वा। हविर्गंधतिलांभ मनुतस्मै दद्युः समाहिताः॥ मित्र

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

भृत्यजनैः सार्द्धंपश्चाद्गृहंनीतवानृपतः।एवंविष्णुमतेस्थित्वायोदद्यात्‌दानमघातिनोसकृद्दर्शनितंह्रिधंनाद्रका

र्यो।विचारणात्सर्वदेशानिभितंसौवर्णनागदानंपात्र्यर्तिरूपेणभाविष्यत्सुरात्‌सुमंतुनाभिहिताःसुवर्णभा

रनिष्पन्नंनागंकृत्वातत्थैवगां।व्यासायदत्वा[illegible]पित्रुराज्यणपमाप्तवानिति॥ ॥एवमुदकदानं

सापवादमभिधायानंतरंकिंकार्यमित्यपते[illegible]तोदकासमुत्तीर्णान्मृडशाद्वलसंस्थितान्‌।स्ना

तानयवदेयुस्नानितिहासैःपुरातनैः।कृतमुद[illegible]येस्नान्कृतोदकान्स्नातान्समुपगृद्दकाडन्नीणीन्‌

मृडशाद्वलेनवोद्भूतत्तृणव्याप्तेभूभागेस[illegible]तान्सुज्ञादीन्कुलवृद्धाःपुरातनैरितिहासैर्वक्ष्य

माणैरपवदेयुःश्लोकानिरसनसमर्थैर्वचोभिर्वोधयेयुः॥ ६॥ शोकनिरसनसमर्थेतिहासस्वरूपमाहामानु

ष्येकदलीस्तंभनिस्सारेसारमार्गणं।करोतियःससमूढोजलबुद्बुदसंनिभे।।मनुष्यशब्देनजरायुजांडजादिच

(१०)

मि· तुर्विधं भूतजातं लक्ष्यते तस्य भावो मानुष्यत्वं संसरणधर्मित्वेन कदलीस्तंभवदन्तःसाररहिते जलबुद्बुद
१० वदचिरविनश्वरे संसारे सारस्यास्थिरस्य मार्गणमन्वेषणं यः करोति स संमूढः अत्यंतविनष्टवित्तस्य स्मा
त्संसारस्वरूपवेदिभिर्भवद्भिरित्थं न कार्य्यं। किंवा। पंचधा संभूतः कायो यदि पंचत्वमागतः॥ कर्मभिः
स्वशरीरोत्थैस्तत्र का परिदेवना। जन्मान्तरात्मी[illegible]नि तैः कर्मबीजैः स्वफलोपभोगार्थं पंचधा पृथि
व्यादि पंचमहाभूतात्मकतया पंचधाकारसंभूतो निर्मितः कायः स यदि फलोपभोगानि हत्वा पंचत्वमाग राम
तः पुनः पृथिव्यादिरूपतां प्राप्तस्तत्र भवतां वि[illegible]परिदेवना निष्प्रयोजनत्वात्तानु शोचनं कार्य्यं व १०
स्तुनः स्वभावत्वात् नहि केनचित्कायः स्थिरीकर्तुं शक्यते। किंवा। गंगा वसुमती नाशमुदधिर्दैवतानि
वा। फेनवद्बुद्बुदाः कथं नाशं मर्त्यलोको न यास्यति। अपिवा नेदमाश्चर्य्यं मरणं यतः पृथिव्यादीनि महांत्य

Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai, Joint project of the

(10A)

पिभूतसन्निनाशं गछंति। तथा समुद्रा अपि जरामरणविरहिणोऽमरा अपि प्रलयसमयेऽवसानं गछंति कथ
मिवास्थिरतयाफेनसंनिभो मरणधर्मी भूतसंघो विनाशं न प्राप्स्यत्युचितमेव हि मरणधर्मिणः प्राय
णमतो निश्चयोऽन्नतः शोकसमावेशः प[illegible]। अ[illegible]पाटकत्वादप्यनुशोचनं न कार्य्यमित्याह श्लेष्मा
श्रु बांधवैर्मुक्तं प्रेतो भुंक्ते यतोऽवशः। अतो न[illegible] हि क्रियाः कार्य्याः स्वशक्तितः। यस्मादनुशोचद्भि
र्बांधवैर्वदननयननिर्गतं श्लेष्माश्रु वा कामो। [illegible] भुंक्ते न स्मादरोदितव्यं किंतु प्रेतहिते श्रुभिः स्वशक्त्य
नुसारेण श्राद्धादिक्रियाः कार्य्याः॥ ७॥ इति रं[illegible] हेषु गृहं वालपुरस्सराः॥ विदशपन्निवपञ्चात्ति
नियताहारिविप्रमनः। आचम्याय्या दिसलिलं[illegible]मयगोरसर्षपान्। अविशेषः समालभ्य कृत्वाथम
नियदंशाने॥ एवं कृत्वा हृद्बवं सिसम्पागाक्कणपत्य कृशोकाः संतो वालानग्रतः कृत्वा गृहं गछेयुः

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे

राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)

दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८

Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com